

## РЕЦЕНЗИЯ

от д-р Цвета Йорданова Зафирова – професор в Икономически университет - Варна  
на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен 'доктор'

в област на висше образование 3. *Социални, стопански и правни науки*  
професионално направление 3.7 *Администрация и управление*  
докторска програма *Икономика и управление (Индустрия)*

**Автор:** Гергана Димитрова Димитрова

**Тема:** „Конкурентоспособност на микро- и малките предприятия от винарската индустрия в област Пловдив“

**Научни ръководители:** доц. д-р Юлия Джабарова – ПУ „П. Хилендарски“  
доц. д-р Ангел Енчев Димитров – ПУ „П. Хилендарски“

### 1. Общо описание на представените материали

Със заповед № Р33-1160 от 7.03.2019 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема „*Конкурентоспособност на микро- и малките предприятия от винарската индустрия в област Пловдив*“, за придобиване на образователната и научна степен ‘доктор’ в област на висше образование 3. *Социални, стопански и правни науки.*, професионално направление 3.7 *Администрация и управление* докторска програма *Икономика и управление (Индустрия)*. Автор на дисертационния труд е Гергана Димитрова Димитрова – докторантка в редовна форма на обучение към катедра „Управление и количествени методи в икономиката“ с научни ръководители доц. д-р Юлия Джабарова и доц. д-р Ангел Димитров от ПУ „П. Хилендарски“.

Представеният от Гергана Димитрова комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Чл.36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ и включва следните документи:

- молба до Ректора на ПУ за разкриване на процедурата;
- автобиография в европейски формат;
- нотариално заверено копие от диплома за висше образование (ОКС ‘магистър’)
- заповеди за записване в докторантура;

- заповед за провеждане на изпити от индивидуалния план и съответен протокол за издържан изпит по Икономика на индустриалното предприятие с успех Отличен (6.00), Икономикс с успех (5.00), Методика на научните изследвания Отличен (6) и Приложение на SPSS в научните изследвания - Отличен (6).
- протоколи от катедрени съвети, свързани с докладване на готовност за откриване на процедурата и с предварително обсъждане на дисертационния труд;
- дисертационен труд;
- автореферат;
- списък на научните публикации по темата на дисертацията;
- копия на научните публикации;
- декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи;
- служебна бележка, удостоверяваща приетата за печат студия;
- други документи, съобразно специфичните изисквания на ФС.

Докторантката е приложила 2 броя студии (1 – под печат), 1 статия и 1 доклад.

## **2. Кратки биографични данни за докторанта**

Гергана Димитрова е родена през 1972 г. Завършва бакалавърска степен по Стопанско управление през 2002 г. в ПУ „П.Хилендарски“ и магистърска степен по Счетоводство и контрол през 2009 г. в Аграрен университет – Пловдив. След завършването си е работила като експерт в „Захарен комбинат Кристал“ ЕООД, офис мениджър в „Технотрейд-Ко“, мениджър в ЕТ „Г и Д консулт“, административен мениджър в „Марина Инкасо Груп“ ЕООД и административен секретар в ПУ „П.Хилендарски“.

През 2016 г. е зачислена като редовен докторант към катедра „Управление и количествени методи в икономиката“, а в 2019 е отчислена с право на защита. Водила е семинарни занятия по учебните дисциплини *Основи на управлението*, *Спортен мениджмънт*, *Мениджмънт в телекомуникациите*, *Пласмент и пласментна политика*, *Маркетинг*, *Социология на социалната политика*. Организатор е на няколко научни форума. Развива активна консултантска дейност. Владее английски език.

## **3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи**

Винарската индустрия е важна и съществена част от икономиката на България, вкл. и на област Пловдив. В периода на криза, когато средата е турбулентна и много нестабилна и конкуренцията от чужди брандове непрекъснато се засилва, от особено значение за предприятията в тази област е оценката на конкурентоспособността. Тя определя каква е конкурентната им позиция и каква ще е устойчивостта им за бъдещ период от време. Резултатите от оценката на конкурентоспособността на предприятията от винарската индустрия в област

Пловдив ще помогнат на ръководствата им да вземат правилни управленски, в т.ч. и стратегически решения за оцеляване и развитие и ще определи и атрактивността на бизнеса им за бъдещи инвестиции.

Посочените аргументи определят степента на значимост и актуалност на избраната от докторантката тема. Те са провокирали научния и приложен интерес на Гергана Димитрова и се явяват предизвикателство за изследователските ѝ способности.

Актуалността и значимостта на темата на дисертационния труд са аргументирани достатъчно задълбочено, като ясно е показан научно-изследователският проблем. Решаването на поставените задачи на изследването е с насоченост към постигане на целта на дисертационния труд – „да се разработят методически положения и концептуален модел за оценка конкурентоспособността на индустриалното предприятие (конкурентен статус) и възможностите за повишаването ѝ (конкурентен потенциал), които да се апробират в микро- и малките предприятия от винарската индустрия в област Пловдив“.

#### **4. Познание на проблема**

Гергана Димитрова демонстрира отлично познание на изследователския проблем както с ясно формулираната и обоснована изследователска теза, така и със структурата и съдържанието на дисертацията. Темата на дисертационния труд е формулирана точно и без условности. Актуална е и е адекватна на тезата, предмета, обекта, целите и задачите на изследването. Хипотезите са дефинирани коректно и са защитени от докторантката в процеса на изследването.

Прави впечатление изключително висока степен на познание на научната литература по изследваната проблематика, както и методите и подходите за научни изследвания. Показани са както знания, така и умения за обобщение и синтезиране на важните изводи в теоретичните постановки.

#### **5. Методика на изследването**

Избраният подход и методика на изследването позволяват постигането на изследователската цел и решаването на поставените в дисертационния труд задачи. Като се има предвид структурата на изложението, те са подходящо подбрани и използвани в него. Освен това, при доказването на основната теза на дисертацията е приложен и интердисциплинарен комплексен подход в зависимост от конкретните задачи и изследваните функционалните области.

Проучени са въпроси от теоретичен и методологичен характер. Авторката на дисертационния труд показва отлични умения да изразява собствено мнение при формулиране на понятия, да систематизира, анализира и оценява без излишно тълкуване на познати постановки от специализирана литература.

## 6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд е структуриран в увод, три глави, препоръки, библиография и приложения с общ обем от 269 страници. В литературата са включени 212 източника, от които 142 чуждестранни и български публикации и 70 електронни. Изхождайки от посоченото общо представяне на обема и структурата на дисертационния труд, същият напълно отговаря и съответства на изискванията на чл. 27, ал. 2 от ППЗРАСРБ.

Отделните раздели (глави и параграфи) са изведени в логическа последователност и съдържателна характеристика и обслужват целта - разработка и предлагане на модел за оценка на конкурентоспособността на индустриалното предприятие.

Оценявам като удачен избора на теоретичен фундамент, изследван **в първа глава**. Умело са използвани информационните източници и методологичният инструментариум. Обработена е значителна по обем специализирана литература. Цитирането е коректно, стилът е научен и академичен.

Изяснена е онази част от методологията на стратегическото маркетингово управление, която може да се приложи в изследването на обекта. Избран и аргументиран е подходящ инструментариум за стратегически маркетингов анализ на средата за постигане на поставената цел и задачи.

Авторката изразява обосновани критични становища по изследваната проблематика – конкурентоспособността на предприятията и нейната оценка. На основата на теоретичните си познания прави важни изводи и обобщения по темата на дисертацията.

Във **втора глава** са показани резултатите от стратегическия анализ на винената индустрия в България. Логически правилно се стартира с характеристиката ѝ и като се прави оценка на цялостното състояние на сектора за изследвания период 2008-2016 г., са изведени специфичните особености за област Пловдив като част от Южен лозаро-винарски район – Тракийска низина. Изследването на добрите местни практики за популяризиране и реализиране на българско вино са добра база за изводи и препоръки към бранша.

Докторантката **в трета глава** прилага на практика избрания изследователски инструментариум за конкретния обект, извършвайки емпирично проучване чрез съвместяването на два подхода – количествен и качествен. Тя показва умения да оформя и представя логично и нагледно резултатите от изследването, да прави обобщения и да аргументира практически препоръки. Приложените успешно методи и модели за анализ и оценка показват сериозни познания в областта. Освен, че са направени факторен и дискриптивен анализи на външната среда, са оценени и взаимовръзките при осъществяване на съвместни дейности чрез корес-

пандентен и клъстерен анализи, доказвайки наличие на сформирани винен клъстер с потенциал за развитие и осъзнати ползи от функционирането му.

Чрез факторен анализ и оценка на вътрешната среда се прави извода, че посоката на формирането на конкурентоспособността на изследвания обект (конкурентен статус) не се изчерпва с постигането на високи нива на продуктова конкурентоспособност. Прилагайки този подход, авторката доказва заложения в дисертационния труд модел, че определящи са фирмения мениджмънт и маркетинговия микс.

Съвместяването на различни подходи в направеното изследване е гаранция за достоверността на получените резултати, на основата на които са изведени препоръки и насоки за развитие на микро- и малките винарски предприятия. Всички посочени алтернативни решения и възможности **в трета глава** са обосновани с резултатите от анализа както на специализираната литература, така и на практиката в областта. Това придава на изведените препоръки и формулираните изводи практическа насоченост и приложимост, което е принос на докторантката.

Като **обобщение** може да се посочи, че дисертационният труд на Гергана Димитрова има характер на завършено научно изследване на актуален и значим проблем за българската практика в икономиката и управлението на винарската индустрия, като за решаването му се предлагат аргументирани възможни решения съобразно специфичните особености на сектора в област Пловдив.

## **7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката**

Основните приносни моменти в дисертационния труд на Гергана Димитрова могат да бъдат определени като научни и научно-приложни. Те представляват доразвитие и дообогащане на методологията за анализ и оценка на конкурентоспособността в конкретна област на икономиката – винарската индустрия в микро- и малките предприятия в област Пловдив.

### *А. Научни приноси*

- На основата на класическите и съвременните концепции и добрите практики в областта са разработени основни методически постановки и концептуален модел за оценяване на конкурентоспособността на индустриалното предприятие (конкурентен статус) и възможностите за повишаването ѝ (конкурентен потенциал).

- Предложен е модел за генериране на конкурентни предимства чрез инструментариума на маркетинговия микс, основан на концепцията за създаване на стойност у потребителя.

- Изведени са съвкупни индикатори за оценка на конкурентоспособността на индустриалното предприятие и за оценка на привлекателността на индустрията, в която то функционира.

### *Б. Научно-приложни приноси*

- В резултат на проведено емпирично изследване (количествено и качествено) сред микро- и малките предприятия от винарската индустрия в област Пловдив за апробация на предложени в дисертационния труд концептуален модел е доказано, че той е практически приложим и може да служи за оценка на конкурентоспособността им и възможностите за нейното повишаване.

- Направени са анализ и оценка на винарската индустрия в България за периода 2008-2016 г., вкл. и в област Пловдив, като са изведени специфичните ѝ особености и проучени добрите практики в нея за популяризиране и реализиране на българското вино.

- Изследвано е влиянието на съвместните (свързани) дейности върху конкурентоспособността на микро- и малките предприятия от винарската индустрия в област Пловдив и е идентифицирано наличието на сформирани винен клъстер.

- Предложени са препоръки, както от методичен характер, така и практико-приложни, за развитие на микро- и малките предприятия от винарската индустрия.

Посочените приноси отразяват реално основните постижения и резултати в дисертационния труд на Гергана Димитрова.

### **8. Преценка на публикациите по дисертационния труд**

Докторантката е приложила общо четири публикации. Те включват 2 студии, 1 статия и 1 доклад. Едната студия, която е под печат, е в съавторство с двамата научни ръководители. Приложените публикации отразяват резултатите, постигнати в изследванията и са по проблемите, свързани с дисертационния труд.

### **9. Лично участие на докторантката**

Докторантката е приложила и изискваната от ППЗРАСРБ декларация за оригиналност на получените резултати. Съдържанието на дисертационния труд и това на автореферата потвърждават, че същите са самостоятелно дело на авторката и успешно защитават претенциите ѝ за научни и научно-приложни приноси.

### **10. Автореферат**

Авторефератът е в обем 40 стр. и съответства на съдържанието на дисертационния труд. Той представя в синтезиран вид изпълненото от докторантката научно изследване и постигнатите резултати от него. Авторефератът отговаря напълно на изискванията, като е съобразен с правилата за структурата и съдържанието му.

## 11. Критични забележки и препоръки

Към съдържанието на дисертационния труд нямам съществени забележки. По оформлението на текста препоръчително е позоваването на различни източници да бъде по единна система за цитиране и библиографията да е описана по изискуемия стандарт.

Посочените незначителни редакционни бележки не омаловажават високата ми положителна оценка за дисертационния труд на Гергана Димитрова. При показаните знания и умения, както и при добро желание от нейна страна, те могат да бъдат лесно отстранени в бъдещи публикации.

Към докторантката имам следните **въпроси**:

- Каква е причината дисертационният труд да акцентира върху избора на обща маркетингова стратегия за микро- и малките предприятия от винарската индустрия в област Пловдив?

- Разкрита е ефективността от интеграционни процеси в сектора, вкл. наличието на клъстер в обекта на изследване. Но практиката в областта в България показва недоверие към подобно обединяване с конкурентите. От какво е породено то и какви са недостатъците на стратегическите съюзи, които биха могли да доведат до негативни тенденции във винарската индустрия?

- Резултатите от емпиричното изследване и изводите от него могат ли да се приемат като валидни и за другите микро- и малки предприятия от останалите области на страната?

## 12. Лични впечатления

Не познавам лично докторантката. Впечатленията ми за нея са от предоставените материали по конкурса.

## 13. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Препоръчителна е ориентацията към научни публикации в специализирани издания, вкл. и в чужбина, осигуряващи по-голяма известност и разпознаваемост сред научната общност и практиката в областта на икономиката и управлението на индустриалните предприятия..

## ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд *съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката* и отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“. Представените материали и дисертационни резултати **напълно** съответстват на специфичните изисквания на *Факултета по икономически и социални науки*, приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ.

Дисертационният труд показва, че докторантката Гергана Димитрова **притежава** дълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност *Икономика и управление (Индустрия)* като **демонстрира** качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен ‘доктор’** на Гергана Димитрова Димитрова в област на висше образование: *3. Социални, стопански и правни науки*, професионално направление *3.7 Администрация и управление* докторска програма *Икономика и управление (Индустрия)*.

10.04.2019 г.

Рецензент: .....

/проф. д-р Цвета Зафирова/